

F A J A Ť U K A

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska
Kultúrno – spoločenský štvrťročník

Ročník IV.

December 2022

4/2022

ISSN 2644-593X

ÚVODNÉ SLOVO	3
ROZHOVOR	
Rozhovor so Samuelom Jovankovičom	4
ZO ŽIVOTA SPOLKU	
Jubilanti/Oslávenci	9
Milí naši krajanovia, priaznivci tohto skvelého časopisu (Adrika Reptová)	9
Slávnosti v Gornej Mitropoliji	10
Boli sme	11
VÝROČIA A OSOBNOSTI	
O pôrodnej babici Alžbete Kiráľovej (Ján Botik)	17
TÉMA	
Z histórie krojov Slovákov v Bulharsku (Katka Koňariková)	21
SPOMIENKY	
Spomienky Jozefa Markuša	23
Z TVORBY NAŠICH KRAJANOV	
Z tvorby Michala Hronca	26
NAŠI NAJMENŠÍ KRAJANIA	
Chytráčik	27
ZO ŽIVOTA INÝCH SPOLKOV	
220 rokov Kovačice (Mgr. Katarína Lenhartová-Petríková)	28
TRADIČNÉ RECEPTY	
Pečené buchty	30

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska / Vychádza štvrťročne / Redakcia si vyhradzuje právo krátenia a úpravy príspevkov / Neobjednané rukopisy nevraciamy / Príspevky prijímame v elektronickej podobe / Uverejnením príspevku v časopise dáva autor redakcii súhlas na jeho uverejnenie

Šéfredaktor: Katarína Koňariková
 Redakčná rada: Martin Mikuláš, Zuzana Trunnerová, Darina Voleková, Adriana Reptová, Martin Štrbka
 Jazyková korektúra: Darina Voleková
 Grafická úprava: Anna Koláriková
 Ilustrácie: Štefan Jančík
 Adresa redakcie: Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava
 e-mail: redakcia.fajauka@gmail.com
 Internet: www.ssb.sk
 ISSN: 2644-593X

Fotka na prednej strane obálky: Mikuláš 2022, evanjelická fara Prievoz

Milí krajanovia,

ani sa mi nechce veriť, ako ten čas beží a vy otvárate už posledné číslo štvrtého ročníka nášho časopisu Fajauka. Znamená to, že sa blížia vianočné sviatky, po našom - kračúnske. Verím, že ich strávite v kruhu najbližšej rodiny a budú pre vás časom oddychu, pohody a milých stretnutí.

Aj tento rok bol v Spolku turbulentný čo sa týka našich podujatí, akcií a aktivít. Niekoľkokrát sme sa prezentovali v RTVS, TV Ružinov, TV Vojvodina, rádiu

Devín, Regina, na TV folklorika vysielajú naše videoklipy, napísali sme množstvo odborných a populárnych článkov a prednášali na konferenciách.

Téma Slovákov z Bulharska je atraktívna, zaujímavá a dovoľujem si povedať, že je bezodnou studnicou zvykov, obyčajov, piesní, ľudových tradícií, života a spomienok. A práve tie sú pre nás, ako to často opakujem, najdôležitejšie. Čo nám povedia najstarší krajanovia sa navždy zachová v písanom, alebo hovorenom slove.

V tomto období sviatkov sa opierame o naše tradičné zvyky a obyčaje. V TV Ružinov sme o nich hovorili s pani Máriou Turanskou rod. Miľkovou narodenou v Podeme a v Dámskom klube sa k nám pridala aj jedna z najmenších krajanov Rebeka Folťanová. Som rada, že takýmto generačným prepojením môžeme ponúknuť širšej verejnosti náš pohľad.

Činnosť Spolku však nie je iba o prezentovaní sa v médiách, ale živnou pôdou sú stretávania a rozhovory. A tak sme tento rok telefonovali, alebo aj navštívili mnohých z vás, za čo vám srdečne ďakujem.

V novom roku nás čaká množstvo zaujímavých projektov, na ktorých sme začali pracovať už v tomto roku. Verím, že sa nám podarí nahráť CD piesní s deťmi. Či získame finančnú podporu, sa dozvieme v lete. Radi by sme zorganizovali krajský zájazd do rodných dedín, so zástavkou na Dolnej zemi vo Vojvodine, k príležitosti 100. výročia príchodu prvej učiteľky do Bulharska Márie Matějovskej (1923). K tejto téme plánujeme usporiadať aj vedeckú konferenciu. Samozrejme bude aj októbrové stretnutie krajanov, turnaj v hre Tabla, ale čaká nás aj jedna mimoriadna udalosť a tou je Valné zhromaždenie, na ktorom si budeme voliť nových členov Výboru a k tomu patrí aj voľba predsedu. Veru, už opäť ubehli dva roky.

Chcem opäť poďakovať všetkým členom Výboru za výbornú spoluprácu, pomoc pri organizovaní všetkých podujatí, za rady a názor, ktorý vyjadrujete na zasadaniach v diskusii a smerujete moje nápady a myšlienky tým správnym smerom.

Chcem poďakovať vám milí krajanovia za to, že tento Spolok tvoríte a aktívne sa zapájate do jeho aktivít, že k našim tradíciám vediete aj naše deti, čoho dôkazom je i stretnutie najmenších krajanov na Mikulášskom posedení, návšteva divadiel a iné.

Chcem poďakovať vám najstarším za to, že ste ochotní so mnou v rozhovoroch preberať chvíle vášho života a podeliť sa o svoje skúsenosti s mladšou generáciou.

Chcem poďakovať za finančné dary, ktoré nám pomáhajú realizovať mnohé z podujatí a zároveň ďakujem za 2%. Bez vašej finančnej podpory a finančnej podpory grantových organizácii by sme nemohli dokázať to, čo sa nám dodnes už podarilo.

Milí krajanovia, zo srdca vám prajem požehnané kračúnske sviatky, najmä veľa zdravia a spokojnosti v rodine. V novom roku 2023 prajem veľa úspechov a teším sa na naše stretnutia.

Ing. Katarína Koňariková, PhD.
predsedníčka Spolku Slovákov z Bulharska

Rozhovor so Samuelom Jovankovičom

Predsedom Spolku Slovákov z Juhoslávie

Narodil som sa roku 1948 v Báčskom Petrovci, v Juhoslávii, presnejšie vo Vojvodine, v Srbsku, do slovenskej rodiny. Mal som brata Ondreja narodeného roku 1944, roku 2016 zomrel a je pochovaný na petrovskom cintoríne. Ako je známe, Petrovec je okresné mestečko, v ktorom aj dnes ešte stále žije 90% obyvateľov slovenskej národnosti.

Tu som navštevoval základnú školu a slovenské gymnázium.

Zhovárame sa s predsedom Spolku Slovákov z Juhoslávie.

Povedali by ste našim čitateľom, ako si spomínate na rodičov, prípadne starých rodičov. Ako sa volali a odkiaľ pochádzali?

Môj otec sa menoval Ondrej a pracoval ako robotník a neskôr ako skladník v petrovskom poľnohospodárskom družstve. Narodil sa v slovenskej rodine v obci Hložany, asi 10 km vzdialenej od Petrovca. Môj starý otec Jovankovič sa tiež volal Ondrej a narodil sa v Hložanoch. Mal päť detí: troch synov a dve dcéry. Väčšinu svojho života prežil v Spojených štátoch amerických, kde pracoval v oceliarniach. V Juhoslávii zostal môj otec, lebo musel ísť na vojnu a jedna jeho sestra, ktorá sa vydala ešte predtým, než sa zvyšok rodiny roku 1938 vysťahoval do USA. Starý otec Ondrej sa do Petrovca vrátil roku 1968 a o dva roky zomrel. Je pochovaný na petrovskom cintoríne, kde leží aj moja stará mama Elena. Rodokmeň rodiny Jovankovič mám od roku 1805, keď sa môj prapradedko Ondrej oženil s Máriou Petrášovou v Hložanoch. Ja som siedma generácia tejto rodiny, ktorá od roku 1925 žila v Petrovci. Moja matka sa volala Anna, rodená Kopčoková a bola domáca.

Pochádzala z Petrovca. Mala dvoch bratov, ktorí svoj život prežili tiež v Petrovci. Moja mama bola deviatou generáciou rodiny Kopčok, ktorá sa do Petrovca prisťahovala roku 1745, teda medzi prvými osadníkmi obce Petrovec. Môj starý otec sa volal Juraj Kopčok a slúžil ako poštár. Stará mama Kopčoková sa volala Anna a bola domáca. Obaja starí rodičia Kopčokovci sú pochovaní na petrovskom cintoríne. Na starého otca Juraja sa nepamätám lebo zomrel, keď som mal iba dva roky. Starú mamu si pamätám veľmi málo, lebo zomrela keď som bol štvorročný.

Ste teda Slovak z Dolnej zeme. Kam viedli vaše kroky pri štúdiách?

Ešte ako gymnazista som nevedel, čo pôjdem študovať, či to bude dejepis, etnológia alebo geografia. Za to, že pôjdem študovať dejepis, vďačím pani učiteľke Kataríne Spevákovej, ktorá nám ešte na základnej škole svojským, veľmi pútavým spôsobom sprístupňovala minulosť ľudskej spoločnosti. Aj na gymnáziu som mal rád dejepis, a preto som z neho aj maturoval. Dejepis som vyštudoval na Filozofickej fakulte Univerzity v Novom Sade v srbskom jazyku a doktorát zo slovenských dejín som

obhájil na Fakulte humanistiky na Trnavskej univerzite.

Čo bolo v rámci histórie vašou veľkou vášňou?

Mňa sa veľmi citovo dotkli udalosti v roku 1941 v Petrovci, keď mladí vlastenci povstali proti maďarskému okupantovi a vykonávali sabotážne akcie pálenia pšenice a neskôr aj konope. Okupačná moc ich za pomoci zradcov vypátrala, pozatýkala a v Petrovci popravila. Vyhaslo 8 mladých životov za národnú slobodu. Druhým takým príkladom bola životná púť a vlastnecká práca JUDr. Janka Bulíka, prvého predsedu Matice slovenskej v Juhoslávii. Veľký ohlas v mojej duši vyvolala aj bojová cesta XIV. vojvodinskej údernej slovenskej brigády, v ktorej bojoval aj môj otec, a ktorá bojovala proti fašizmu a nacizmu, za slobodu a za sociálnu a kultúrnu rovnoprávnosť všetkých občanov. Uvedomil som si, že sloboda je to najcennejšie čo človeka robí človekom, ako aj to, že cesta k slobode vedie cez veľké úskalia. Mojim cieľom v procese historického bádania bolo, ale aj ešte stále je, odhaliť, ozrejmiť a vysvetliť historické udalosti, aby sa na ne nezabudlo, aby bojovníci za slobodu nezostali anonýmni, aby sa mladé generácie na takých

príkladoch učili, ako bojovať proti tým, ktorí neuznávajú rovnoprávnosť medzi ľuďmi.

Neskôr, po presťahovaní na Slovensko, som mal možnosť nahliadnuť aj do archívnych materiálov, ktoré svedčia o minulosti Slovákov v rámci Uhorska, presnejšie na Dolnej zemi. Môj okruh historického bádania sa rozšíril. Postupom času som získaval nové a nové poznatky, stával som sa skúsenejším čo vyústilo do toho, že som získal určitý nadhľad. Začal som sa venovať historickému bádaniu aj v iných historických obdobiach, ale aj v iných štátnych útvaroch.

Aké úspechy ste vo svojej kariére dosiahli?

Nemyslím si, že o mojej životnej a profesionálnej púti môžeme hovoriť ako o nejakej kariére. Ako každý človek, tak aj ja som niečo dosiahol, niečo urobil, o niečo sa zaslúžil.

V mojom prípade je treba zohľadniť dve obdobia: prvé obdobie môjho života, kým som žil a pôsobil v Juhoslávii, medzi svojimi slovenskými krajanmi, teda roky 1948 - 1992 a druhé obdobie od roku 1992, keď som sa presťahoval na Slovensko a do dnešných dní.

Teraz, ako dôchodca, ak by som bilancoval svoju profesionálnu kariéru učiteľa, výskumného pracovníka a historika, teším sa, že som verejnosti sprístupnil niektoré historické fakty a skutočnosti z minulosti slovenského národa, ale aj z historických vzťahov slovenského a bratského srbského národa. Napísal som a publikoval štyri odborné knihy, som spoluautorom ďalších 8 kníh, troch učebníc dejepisu pre sluchovo postihnutých žiakov, som spoluautorom Novej koncepcie maturitnej skúšky, vypracoval som Učebné osnovy z dejepisu pre základnú školu a pre

Moji rodičia Ondrej Jovankovič (1915 - 1989)
a Anna Jovankovičová, rodená Kopčoková (1920 - 2004).
Roku 1941

gymnázium, vypracoval som všetky potrebné dokumenty pre maturitu z dejepisu, zverejnil som asi 200 štúdií, článkov a iných textov s historickou tematikou, recenzoval som veľké množstvo učebníc dejepisu, učebných a iných textov z historickou problematikou, seminárnych a diplomových prác z dejepisu. Okrem uvedeného som pracoval ako kustód a urobil som štyri scenáre muzeálnych expozícií. Azda najkvalitnejší scenár bol pod názvom Slováci v Rumunsku –minulosť a súčasnosť. Vernisáž bola v júni 1995 v priestoroch Krajanského múzea v Bratislave, výstava trvala až jeden rok, do mája 1996, čo dovtedy nebolo zvykom. Okrem toho som bol predsedom odbornej komisie pre kariérny postup učiteľov dejepisu, tajomník dejepisnej predmetovej komisie v Štátnom pedagogickom ústave...

Pracoval som aj ako vedecký pracovník, aj ako kustód, bol som aj politickým funkcionárom v okrese Báčsky Petrovec, mal som príležitosť byť pri obnove Matice slovenskej v Juhoslávii, viac než dvadsať rokov pôsobím v rôznych

funkciách v Spolku Slovákov z Juhoslávie, redigoval som a do tlače pripravil 6 čísel Ročenky SSJ, zúčastnil som sa na desiatkach medzinárodných seminárov a konferenciách v 6 štátoch Európy. Od roku 1994 ako súdny tlmočník srbského a chorvátskeho jazyka som bol nápomocný najvyšším činiteľom Srbskej a Slovenskej republiky (tlmočil som premiérovi vlády Slovenskej republiky, ministrom, v parlamente, na Úrade vlády). Ako prekladateľ uvedených jazykov som úradne preložil tisíce strán rôznorodých textov.

Kde všade ste pôsobili?

Po zakončení fakulty som sa zamestnal ako výskumný pracovník - historik v Muzeu socialistickej revolúcie v Novom Sade, kde som skúmal históriu druhej svetovej vojny. V Historickej spoločnosti Vojvodiny som bol tajomníkom a členom Rady Ročenky, ktorú sme vydávali a kde boli uverejnené aj moje prvé dve štúdie, napísané v srbskom jazyku. Neskôr som pracoval ako spoločensko – politický

Môj brat Ondrej Jovankovič (1944 -2016) a ja.
Roku 1954

občianska výchova a etická výchova. Od roku 1996 až do dôchodku som pôsobil ako výskumný pracovník – didaktik vyučovacieho predmetu dejepis pre základnú školu a všetky druhy stredných škôl v Štátnom pedagogickom ústave (ŠPÚ) v Bratislave. Okrem uvedeného dva roky som pracoval na vytváraní učebných materiálov pre vzdelávanie detí cudzincov, čo vyústilo do vydania publikácie pod názvom Kurikulum slovenských reálií pre deti cudzincov v Slovenskej republike – stredná úroveň.

Ste predsedom Spolku Slovákov z Juhoslávie. Aká bola vaša cesta k tejto funkcii? Povedzte nám, ako Spolok vznikol?

Je to pravda, som predsedom Spolku Slovákov z Juhoslávie (SSJ) od roku 2012. Do SSJ ma zavolať vtedajší jeho predseda Mgr. Andrej Tordaji v roku 1992, teda v roku keď som sa spolu s rodinou presťahoval na Slovensko. Onedlho som sa stal členom výboru SSJ, kde som zastával rôzne funkcie: predseda historickej komisie, predseda komisie pre informovanie verejnosti, tajomník SSJ a predseda SSJ. Spolok Slovákov z Juhoslávie je nepolitická, nezisková, dobrovoľná krajanská organizácia Slovákov, ktorí pochádzajú z Juhoslávie. Jeho cieľom je utužovať krajanskú spolupatričnosť, opatrovať kultúrne dedičstvo našich predkov a prispievať k priateľským vzťahom medzi slovenským a srbským národom.

V jeho činnosti rozlišujeme dve obdobia. Prvé v rokoch 1945 – 1949, v ktorom SSJ vyvíjal starostlivosť o presídlencov z Juhoslávie, ktorí sa presťahovali do Československa v akcii „Mať volá „. Po otvorení konfliktu medzi KS

pracovník mesta Nový Sad pre oblasť vzdelávania a kultúry, bol som riaditeľom školy ako aj lokálnym funkcionárom Zväzu komunistov v okrese Báčsky Petrovec. Po neúspešnej politickej kariére (podal som demisiu na funkciu, lebo som sa nezhodoval s politikou, ktorú presadzoval Zväz komunistov Srbska na čele s jeho predsedom Slobodanom Miloševićom), vrátil som sa na staré pracovisko historika a kustóda do uvedeného múzea, ktoré sa premenovalo na Historické muzeum Vojvodiny, kde som sa stal vedúcim oddelenia kustódov a neskôr aj námesníkom riaditeľa. Ako kustód som pripravil scenáre pre tri výstavy, ktoré boli inštalované v našom múzeu. Okrem toho, som učil dejepis na Strednej učňovskej škole a na Slovenskom gymnáziu v Petrovci. Recenzoval som učebnice a pracovné zošity dejepisu a jednu učebnicu a štyri pracovné zošity z dejepisu som preložil do slovenčiny. Medzičasom som sa roku 1975 oženil a do rodiny pribudli dvaja synovia.

Roku 1992 som sa s rodinou

presťahoval na Slovensko. Ako kustód a neskôr ako námestník pracujúci v Historickom múzeu Vojvodiny v Novom Sade som mal výborné kontakty s múzeami a výskumnými pracoviskami historických vied na Slovensku, a tak som dostal možnosť ďalšieho vzdelávania v dejepisnom odbore. Dostal som dva roky neplateného voľna, začal som postgraduálne štúdium národných dejín na Filozofickej fakulte v Trnave.

Aby som mal z čoho žiť, zamestnal som sa ako expert pre zahraničných Slovákov v Ústave pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej. Prácu v Bratislave si našla aj moja manželka, ktorá pracovala v Ústave pôdnej úrodnosti. Nepredpokladal som, že zostaneme žiť na Slovensku. Malo to byť iba dočasne, lebo sme plánovali, že sa vrátíme do Petrovca, keď ukončím postgraduálne štúdium.

Po zrušení Ústavu pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej som pracoval deväť mesiacov na Školskej správe Bratislava vidiek ako metodik pre vyučovacie predmety dejepis, zemepis,

**Môj starý otec Juraj Kopčok.
Rok 1942**

Sovietskeho zväzu a KS Juhoslávie známej ako Rezolúcia Informačného byra, SSJ bol rozpustený a jeho činnosť zakázaná. V roku 1991 bol SSJ obnovený a začal svoju druhú etapu vo svojej činnosti. Pracuje na dobrovoľnej základni, bez plateného aparátu, bez príspevkov zo štátneho rozpočtu, bez vlastných kancelárií, teda existuje iba z členských príspevkov. SSJ po obnovení suploval aj štátne orgány v sociálnej oblasti (vybavovanie dôchodkov z Juhoslávie) a v školskej oblasti (vybavovanie štipendií, internátneho ubytovania). Aktívny bol aj v kultúrnej oblasti. Zásoboval učebnicami a inými didaktickými pomôckami slovenské školy v Juhoslávii, knihami a časopismi verejné knižnice v prostrediach, kde žijú vojvodinskí Slováci a pod.

Ako Spolok funguje a aké máte ďalšie plány do budúcnosti?

V ostatnom čase SSJ sa viac venoval kultúrnym a vzdelávacím aktivitám. Organizuje kultúrne podujatia, prednášky z histórie a súčasnosti Slovákov v Srbsku, jeho členovia sa zúčastňujú rôznych

seminárov, medzinárodných konferencií doma a v zahraničí. Vydáva Ročenku SSJ. Organizuje zájazdy po Slovensku ako aj do zahraničia (v minulosti na Slovenské národné slávnosti do Petrovca), spolupracuje so spolkami Slovákov z Rumunska, Maďarska a Bulharska, s MS na Slovenku, MS v Srbsku, spolkami Srbov žijúcich na Slovensku, Zväzom protifašistických bojovníkov a pod. SSJ sa podieľa na zachovávaní pamiatky známych osobností z našej minulosti pochádzajúcich z Juhoslávie. Ako príklad spomeniem JUDr. Janka Bulíka, ktorému sme v bratislavskej mestskej časti Petržalka, na ulici, ktorá nesie jeho meno, odhalili pamätku dosku, o ktorú sa staráme a kde každoročne (30. januára) sa schádzame. Potom je to Janko Čmelík, národný hrdina Juhoslávie, prvobojujník, rodák zo Starej Pazovy, ktorý tiež má svoju ulicu v Bratislave a na nej inštalovanú bustu s pamätnou doskou. Aj tu sa každoročne (8. mája) stretávame a ozdobíme aj jeho bustu kvetmi na znak úcty za jeho príspevok v boji proti fašizmu. Každoročne sa naši členovia zúčastňujú v manifestácii nazwanej Klbasiáda, kde družstvá dolnozemskej slovenských spolkov závidia vo výrobe domácej dolnozemskej slovenskej klobásky. Činnosť SSJ v ostatných rokoch bola obmedzená, skôr zastavená, kvôli pandémie covid 19. Avšak, pomaly sa dávame do pohybu, už sme na jar roku 2022 organizovali členskú schôdzu, navštívili sme miesta našich významných slovenských vojvodinských dejateľov, pamätnú dosku JUDr. Janka Bulíka a bustu národného hrdinu Juhoslávie Janka Čmelíka, organizovali a realizovali sme dve prednášky.... Teda, snažíme sa dostať sa do obvyklých koľají našej spolkovej činnosti.

Ako maturant Slovenského gymnázia v Petrovci. Rok 1967

V čom vidíte význam vzniku krajských Spolkov?

Krajské spolky sú významným faktorom v zachovávaní, pestovaní a utužovaní krajskej špecifickosti. Každý človek odniekiaľ prišiel a niekam sa uberá. Naši predkovia alebo my, dolnozemskí Slováci, sme sa presťahovali z krajov, ktoré niekedy v minulosti boli súčasťou Uhorska. Po rozelení Uhorska po Prvej svetovej vojne, dolnozemskí Slováci sa ocitli v iných štátoch, kde sa stali národnostnou menšinou. Krajské spolky dolnozemskej Slovákov, ktoré sú založené v Slovenskej republike, vnímam ako mosty, ktoré spájajú slovenský národ v Slovenskej republike a Slovákov v tých štátoch, ktoré vznikli po rozdelení Uhorska. Okrem toho, mnohí Slováci, ktorí sa presťahovali do Slovenskej republiky zanechali vo svojom rodisku mnohých z rodiny alebo priateľov a známych. Väzby medzi nimi by sa nemali pretrhávať a úlohu v tomto majú aj krajské spolky. Okrem toho, spolky krajanov sú aj veľkým žriedlom informovania sa o aktivitách slovenskej menšiny v štátoch na Dolnej zemi a o

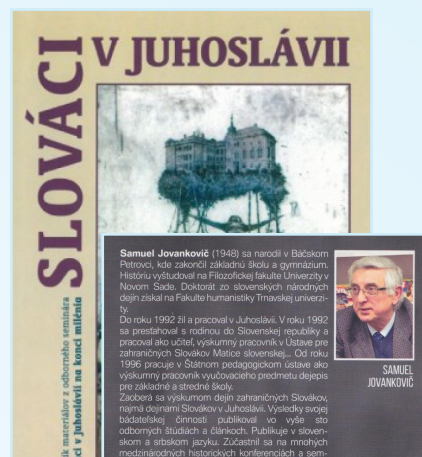
Samuel Jovankovič, manželka Tamara, synovia Dušan a Branislav.
Zochova chata 1987, rodinná dovolenka.

Pracuje je ako manažer ľudských zdrojov. Obidvaja sa oženili a každý z nich má dve deti, starší má syna Adamka a dcéru Izabelku a mladší dvoch synov Sebestiana a Benjaminka. Vnúčatám sa úprimne tešíme, robia nám veľkú radosť.

Čomu sa venujete v súčasnosti?

V súčasnosti sa najvac venujem našej záhradke a vnúčatám. Čo sa týka oblasti vedeckého výskumu minulosti, mám pripravený rukopis štúdií na tému slovensko - srbských historických vzťahov a ďalšiu, v ktorej je 13 mojich štúdií, ktoré som napísal ostatné roky. Ak mi zdravie posluží, tak by som chcel ešte detailnejšie spracovať archívne materiály, ktoré vysvetľujú a ozrejmujú činnosť Spolku Slovákov z Južoslávie v období od založenia v roku 1945 do zakázania jeho činnosti v roku 1949 a od obnovenia jeho činnosti roku 1991 dodnes.

- Katka -

udalostiach v Slovenskej republike. Krajanské spolky by mali realizovať tie aktivity, ktoré nemajú v agende štátne orgány, ktoré im zo zákona patria. A ak má krajanský spolok vedecký alebo aspoň odborný potenciál, tak by mal zoskupovať hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo našich predkov, ktoré si priniesli a uchovali naši dedovia a otcovia, vedecky spracovávať minulosť, písať o potomkoch presídlených slovenských dolnozemetoch a všetko uvedené sprístupňovať verejnosti.

Porozprávajte nám o svojej rodine.

Ako som už povedal v roku 1992 sme sa presťahovali všetci, celá rodina, na Slovensko. I keď sme

spolu s manželkou Tamarou na dôchodku, nejako nemáme veľa voľného času. Hodne pomáhame rodinám našich synov. Vo voľnom čase sme najčastejšie v našej záhrade. Synovia, Dušan a Branislav sa rýchlo prispôbili novému prostrediu, ukončili fakulty, zamestnali sa, oženili. Dušan, narodený roku 1976, vyštudoval Právnickú fakultu UK, urobil si doktorát a advokátske skúšky, má advokátsku kanceláriu v Bratislave. Branislav narodený roku 1978 vyštudoval ekonómiu na Ekonomickej univerzite v Bratislave, postgraduálne aj medzinárodné vzťahy na Právnickej fakulte UK v Bratislave a v Prahe na Cambridge Business School ukončil štúdium - odbor Personálny management.

ZO ŽIVOTA SPOLKU

JUBILANTI / OSLÁVENCI

Alžbeta Ačová rod. Srnková	1. 10. 1931	Milúše Langová	25. 10. 1955
Michal Baláž	10. 12. 1942	Pavol Mega	3. 11. 1949
Gizela Bečvarovová rod. Petráková	27. 10. 1924	Anna Miezgová rod. Puškárová	23. 10. 1942
Ján Botík	13.11. 1938	Erika Mikulášová rod. Grófová	20. 11. 1948
Judita Cortisová rod. Puškárová	18. 12. 1938	Igor Moška	4. 12. 1958
Maroš Červenák	11. 12. 1976	Marie Pešková rod. Červenáková	25. 10. 1955
Ondrej Červenák	10. 11. 1932	Milan Repta	19. 10. 1966
Jarmila Ďuricová rod. Edlerová	29. 12. 1939	Žofia Sojaková rod. Papová	1. 12. 1954
Alžbeta Foltánová rod. Lavrovičová	3. 11. 1947	Alžbeta Pilnáčková rod. Šprochová	7. 11.1931
Zuzana Grófová rod. Zvolenská	29. 12. 1943	Anna Senášiová rod. Papová	13. 12. 1958
Ján Jančík	28. 10. 1938	Zuzana Stránska rod. Kováčová	24. 11. 1948
Štefan Jančík	18. 12. 1949	Anna Szurcová rod. Severínová	15. 12. 1949
Anna Jánošíková rod. Ušiaková	17. 12. 1961	Žofia Tomčíková rod. Červenáková	10. 12. 1949
Beáta Kováčiková	27. 11. 1961	Ľudmila Urbanovská	23. 11. 1954
Branislav Kováč	2. 12. 1976	Michal Vago	30. 11. 1947
Juraj Kováč	7. 10. 1940	Štefan Zelenák	25. 10. 1938
Marianna Kráľovičová rod. Červeňáková	25. 12. 1987		

Milí naši krajanovia, priaznivci tohto skvelého časopisu

Už prešlo pár mesiacov od nášho výletu v Čuňove. Všetci, ktorí sa ho zúčastnili, určite spomínajú s úsmevom na ten horúci júlový deň. Ani ja nie som výnimkou. Tí, čo majú záhrady sa tešia z dobrej úrody, ktorá je už určite uložená na zimu. Väčšina sa rozplýva nad fotkami z dovolenky. Jeseň je už taká. Ponúka možnosť na krátku bilanciu. Darilo sa nám? Vyšlo nám všetko podľa predstáv? Napríklad mne nevyšlo... Skončila som na operačnom stole s kolenom. Môžem len dúfať, že som ojedinelý prípad a vy ostatní ste po zdravotnej stránke v poriadku. O to viac ma mrzí, že som sa nemohla zúčastniť ani jednej z akcií, ktoré pripravil náš Spolok. A bolo toho neúrekom. Vedúca nášho Spolku, pani Katka, mala veľa dobrých nápadov, ktoré pretavila do skutočných akcií. Akcií všetkého druhu. Ako prvé spomeniem niekoľko divadelných predstavení. Aj pre mladších, aj pre tých skôr narodených. Pre každého niečo. Jedna letná super aktivita sa pomaly, ale isto preniesla aj do jesenných mesiacov. Predsa naše videoklipy. V prvom rade ich odvysielala naša TV Pod Tornácom. Odvysielané boli aj na TV Folklorika. Ohľadom našich krásnych krojov sa rozprávalo v Dámskom klube na RTVS. Ľudí to zaujíma, nie sú to kroje a piesne, ktoré by sme videli a počuli každý deň. A my sa k tomu aj tak stavíme... Sme jedineční!! A patrične si to užívame.

V októbri sa uskutočnila jedna, veľmi zaujímavá akcia. Konkrétne prednáška Dr. Samuela Jovankoviča. Venoval sa osobnostiam z Dolnej zeme, z Vojvodiny. A vybral si troch pánov, každý z nich bol niečím výnimočný - Andrej

Siracky (vedecký pracovník SAV), Andrej Mráz (literárny a divadelný historik, kritik), Karol Šiška (zakladateľ slovenskej kardiológie). Na tomto je vidieť, že Slováci vo Vojvodine vychovali pre svoju vlasť výnimočných ľudí.

K jeseni patria aj tzv. gurmánske akcie. U nás to bolo posedenie pri husacinke. Mňam...kto by odolal.

Čo ešte patrí tradične k októbru? Tekvice. Sú dobré na prívarok, lúskanie jadierok je považované za národný šport. A čo tak si vyrezať Svetlonosa? Niektorí by povedali, že to prišlo sem z Ameriky. Ale aj Slováci v minulosti mali podobné zvyky. Je to stará tradícia. Ľudia, keď sa vracali z návštevy cintorína, tak mali tieto tekvičky pekne vydlabané a osvetľovali im cestu domov. Preto sme ani my nezabudli a pár tekvičiek dostalo novú tvár.

Pani Katka vycestovala na Dolnú zem, do Gornej Mitropolije. V rámci výskumnej práce navštívili aj miestny cintorín. Pátrali po pomníkoch našich predkov, ktorí na tomto mieste žili. Tento výskum bude pokračovať aj v ďalších lokalitách.

Vidíme, že tie jesenné mesiace boli naplnené rôznymi atraktívnymi aktivitami. Nebolo to však len o akciách, ale aj o stretnutiach. Už začal posledný mesiac roku 2022. Pomaly sa chystáme na vianočné sviatky, začínajú sa piecť medovníky a oblátky. Preto vám chcem, milí krajanovia, z tohto miesta zaželať pokojné prežitie nadchádzajúcich sviatočných dní a hlavne veľa zdravia. A aby sme všetci do Nového roku 2023 vykročili tou správnou nohou.

- Adrika Reptová rod Červeňáková -

Slávnosti v Gornej Mitropoliji

Dňa 1. septembra 2022 sme sa zúčastnili slávností v Gornej Mitropoliji, ktorých cieľom bola "popularizácia nehmotného kultúrneho dedičstva Slovákov v obci Gorna Mitropolija".

Aj keď v Gornej Mitropoliji žije už len 6 Slovákov - Marka Srnková, Katka Hrušková, Milan Hruška, Katka Červenáková, Anka Červenáková a Martin Hruška, starostka Gornej Mitropolije Atanaska Vasileva si ctí zvyky našich krajanov a snaží sa opäť oživiť kultúru Slovákov v rámci zachovávanía kultúrneho dedičstva.

Tento rok sa niesol v znamení slovenskej svadby, ktorej "rekonštrukciu" sme si mohli pozrieť priamo v Gornej Mitropoliji. Protagonistami boli miestni Bulhari. Zapojili sa však aj krajanovia žijúci v dedine, a tak Katka Hrušková pripravila šúľance, fánke, haluške a iné

mužský a jeden ženský kroj sme zapožičali na stálu výstavu tradičného odevu Slovákov a Bulharov v Gornej Mitropoliji, ktorá by mala byť k nahliadnutiu na "kmešťstve".

Plánom slávností však nie je iba jeden ročník, ale pravidelné pripomínanie si života, aký kedysi prúdil ulicami Gornej Mitropolije v čase, keď väčšinu miestneho obyvateľstva tvorili Slováci, naše staré mamy a otcovia.

Najemotívnejšie bolo vystúpenie speváckeho zboru

slovenské dobroty na svadobný stôl.

Spevom a recitáciou slovenských veršov nás milo, s čistou slovenčinou prekvapila pravnučka Anky Srnkovej.

Podujatie však nebolo iba o tradičnej svadobnej slávnosti, ale moderátorka nás previedla históriou Gornej Mitropolije a životom Slovákov pripraveným prehľadom, ktorý čítala v bulharčine.

Spolok Slovákov z Bulharska zapožičal na slávnosť kroje, ktoré sme použili pri natáčaní videoklipov. Jeden

doprevádzaného harmonikou. Spievali sa piesne z CD Piesní Slovákov z Bulharska - *Dobre mi je dobre, Lindička vysoká*, v slovenčine, a tak sa udalosť zmenila na osobité stretnutie s potomkami prvých usadlíkov Slovákov v obci Gorna Mitropolija.

Tradičné jedlá, slovenské spevy a tance, pripomenutie si slovenskej svadby urobili z tohoto sviatku nezabudnuteľný zážitok pre všetkých obyvateľov a hostí Gornej Mitropolije.

- redakcia -

Konferencia v Galante

Dňa 9. septembra sme sa zúčastnili genealogickej konferencie pod názvom *Naši predkovia na stránkach dolnozemských matrík*, ktorú organizovalo Združenie genealógov dolnozemských Slovákov. V dopoludňajšej časti odznelo 7 príspevkov, po obednej prestávke nasledovali pozdravy hostí a v popoludňajšej časti odznelo 6 príspevkov externých autorov.

Radošinské naivné divadlo

Dňa 12. septembra sme navštívili Radošinské naivné divadlo a pozreli hru *Jááánošíík po 300 rokoch so Sľukom*. Ďakujeme Stanislavovi Štepkovi, že bol ochotný prísť medzi nás, odfoťiť sa s nami a porozprával nám o myšlienke novej hry, ktorú pripravuje, a ktorej premiéra by mala byť koncom tohto roku. Ďakujeme za krásne zážitky a veľmi sa tešíme na ďalšie stretnutie.

Bábkové divadlo

Dňa 2. októbra sme s našimi najmenšími krajanmi navštívili Bábkové divadlo v Bratislave a pozreli si hru *Opice z našej police*. Sme radi, že sa predstavenie deťom páčilo, od Spolku dostali malú pozornosť vo forme vyškrabávacieho notesu a bublifuku. Budeme radi, ak sa deti budú aj naďalej zapájať do našich aktivít. Nadväzujú sa tak vzácné priateľstvá medzi nimi, ktoré sú dôležitou súčasťou nášho Spolku.

Dámsky klub

Dňa 12. októbra prebiehalo nakrúcanie zostrihu do Dámskeho klubu na RTVS. Venovali sme sa krojom, ktoré boli použité pri nakrúcaní videoklipov. Ďakujeme Margarétke Hlbockej, že bola ochotná prísť z Detvy k nám do Bratislavy na nakrúcanie a porozprávať o svojej výnimočnej práci s krojmi. Ďakujeme aj redaktorky Galine za krásne spracovaný príspevok, ktorý bol odvysielaný v pondelok 17. októbra. Tešíme sa na ďalšiu spoluprácu.

Prednáška z cyklu Podvečery

Dňa 19. októbra sa v Mestskej knižnici v Bratislave konala prednáška z cyklu Podvečery, organizovaná Združením Spolkov Slovákov z Dolnej zeme. Tému *Osobnosti z Vojvodiny* nám odprednášal predseda Spolku Slovákov z Juhoslávie Dr. Samuel Jovankovič. Venoval sa osobnosti Andreja Siráckeho, Andreja Mráza a Karola Šišku. Prednášky sa konajú každú tretiu stredu v mesiaci okrem decembra a prázdnin.

Navštívili sme Katarínu Chvostálovú

Dňa 20. októbra sme navštívili pani Katarínu Chvostalovú rod. Vaňovú z Podemu. Srdečne ďakujeme za prijatie a rozhovor, ktorý si budete môcť prečítať v ďalšom čísle Fajauky. Pani Chvostálová žije v Bratislave a tento rok oslávila 91 rokov. Napriek tomu, že vyzerá výborne, odmietla sa s nami odfotiť. Prikladáme teda fotografiu z jej mladosti.

V y r e z á v a n i e S v e t l o n o s o v

Dňa 22. októbra sme usporiadali podujatie pre deti - tradičné vyrezávanie Svetlonosov, ktoré oživil vystúpením Tomík. Podujatie sa konalo v Bulharskom kultúrnom inštitúte v Bratislave. Ďakujeme pani riaditeľke Vanii Radave za poskytnutie priestorov a vám za účasť. Deti vyrezali tekvičky a dobre sa zabavili s balónikmi a bublinkami aj dospelí. Verím, že sa budeme takto stretávať každý rok.

M i e s t o n a z e m i

Dňa 27. októbra sme sa zúčastnili predstavenia s názvom *Miesto na zemi - obrazy z Dolnej zeme*, ktoré pripravil súbor UFS Mladosť z Banskej Bystrice pod vedením Martina Urbana. V predstavení bola použitá autorská pieseň *Marka, Marienka; Pred dubom, za dubom*; úryvok z básne *Modlitba za reč našu*; originálne texty z dobovej tlače; reprodukcie obrazov inšitných maliarov z Kovačice a video nahrávky Emila Klobušického.

K o n f e r e n c i a v B r a t i s l a v e

Dňa 28. októbra sme sa zúčastnili Stálej konferencie v Bratislave, ktorú organizuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Tento rok sa konferencia konala na tému *Implementácia Konceptie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie 2022 - 2026*. Na konferencii sa zúčastnili delegáti z USA, Nemecka, Veľkej Británie, Španielska, Maďarska, Česka, Chorvátska, Poľska, Čiernej Hory a Rakúska.

B á b k o v é d í v a d l o

Dňa 30. októbra sme sa opäť s našimi najmenšími krajanmi stretli v Bábkovom divadle, tentokrát na predstavení *Snehová kráľovna*. Deťom sa predstavenie páčilo, tešili sa, že sa opäť uvidia v divadle a samozrejme od Spolku dostali aj malú pozornosť. Nezabudli sme ani na hercov Bábkového divadla a každý dostal od našich najmenších malý kvietok.

P o s e d e n i e p r i h u s a c i n e

Dňa 5. novembra sme sa stretli v Slovenskom Grobe pri husacinke. Na posedenie sme si pozvali aj harmonikára z Janošíka Mirka Bruka, ktorý nám zahral pesničky z oblasti Vojvodiny a my sme mu na oplátku zaspievali pesničky naše. Celé posedenie bolo vo veľmi príjemnej atmosfére a radi si ho zopakujeme.

N a v š t í v i l i s m e G o r n u M i t r o p o l i j u

V novembri sme v rámci výskumu v archíve Československého klubu T. G. Masaryka v Sofii navštívili aj Gornu Mitropoliju. Stretli sme sa s Katkou Hruškovou, Milanom Hruškom a Máriou Srnkovou, ktorú sme aj vyspovedali. Spomienky si budete môcť prečítať v ďalších číslach Fajauky. Ďakujeme za príjemné posedenie v miestnom klube Nádej a vŕucne prijatie u starostky Atanasky Vasileva. Tešíme sa na skoré stretnutie!

Konferencia v Novom Sade

Dňa 25. - 27. novembra sme sa zúčastnili 18. konferencie muzikológov a hudobných odborníkov s témou *Zbierky slovenských ľudových piesní na Dolnej zemi*. Konferencia sa konala v priestoroch Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov v Novom Sade a my sme na nej vystúpili s príspevkom pod názvom *Piesne Slovákov v Bulharsku - Slovenskie nvoty*. Organizátorom ďakujeme za pozvanie, vďaka ktorému sa nám podarilo nadviazať nové spolupráce.

Stretnutie s Mikulášom a čertom

Dňa 3. decembra sme zorganizovali pre deti Mikuláša. Na podujatí Mr. Bubble predviedol deťom vystúpenie s bublinkami a na záver všetky deti aj niektorých dospelých, "dal" do veľkej bubliny. Potom Mikuláš s Čertom rozdali dobrým deťom balíčky. Pozvanie prijala aj TV Ružinov a s niektorými malými krajanmi urobila rozhovor do správ. Ďakujeme pánovi farárovi Hajskému, že nám poskytol priestor na evanjelickej fare v Prievoze, vďaka čomu sme mohli podujatie uskutočniť.

Veselé Vianoce !

D á m s k y k l u b

Dňa 7. decembra sme opäť dostali priestor v relácii RTVS Dámsky klub. Tentokrát sme hovorili o vianočných sviatkoch tak, ako ich prežívali naši krajanovia v Bulharsku.

Pridala sa k nám aj malá krajanka Rebeka Folťanová. Zarecitovala palazovačku *Ja som malá veverička*, nasadila kračúnske žitko a ochutnala vianočnú kapustnicu. Relácia bola odvysielaná v stredu - 14.12.

K l u b s e n i o r o v

V ten istý deň, 7. decembra sme pokračovali rozprávaním o vianočných sviatkoch aj v TV Ružinov, v relácii Klub seniorov. Na pomoc sme si prizvali Marku Turanskú, narodenú v Podeme, ktorá si zaspomínala na sviatky, keď bola ešte malá a porovnávala ich so sviatkami dnešnými. Do štúdia sme priniesli kračúnske žitko, vianočný stromček a Tranoscius, z ktorého sa na vianočný večer spievala pieseň *Čas radosti veselosti*.

V i a n o č n ý k o n c e r t v S Ľ U K - u

Dňa 8. decembra sme navštívili SĽUK a pozreli vianočný koncert *Pastorále*. Išlo o vianočný koncert ľudovej hudby a divadla. Okrem ľudových kolied, duchovných a pastorálnych piesní koncert doplnili aj dve hry ľudového divadla. V programe účinkovala ľudová hudba, spevácka skupina a členovia tanečného súboru SĽUK-u so svojimi sólistami.

Pripomíname si 150. výročie narodenia Alžbety Kiráľovej

○ PÔRODNEJ BABICI ALŽBETE KIRÁĽOVEJ

Pri redakčnej príprave našej Ročenky č. 6/2005 sme prijali návrh, aby do rubriky o najvýznamnejších osobnostiach bulharských Slovákov bol zaradený aj príspevok o nezabudnuteľnej Alžbete Kiráľovej. Za pripomenutie jej života a zhodnotenie jej zásluh sa prihovárало obetavé a dodajme, že aj vysoko kvalifikované účinkovanie pri narodení vari každého gornomitropolského Slováka, ktorý uzrel svetlo tohto sveta počas jej viac ako polstoročného babicovského pôsobenia.

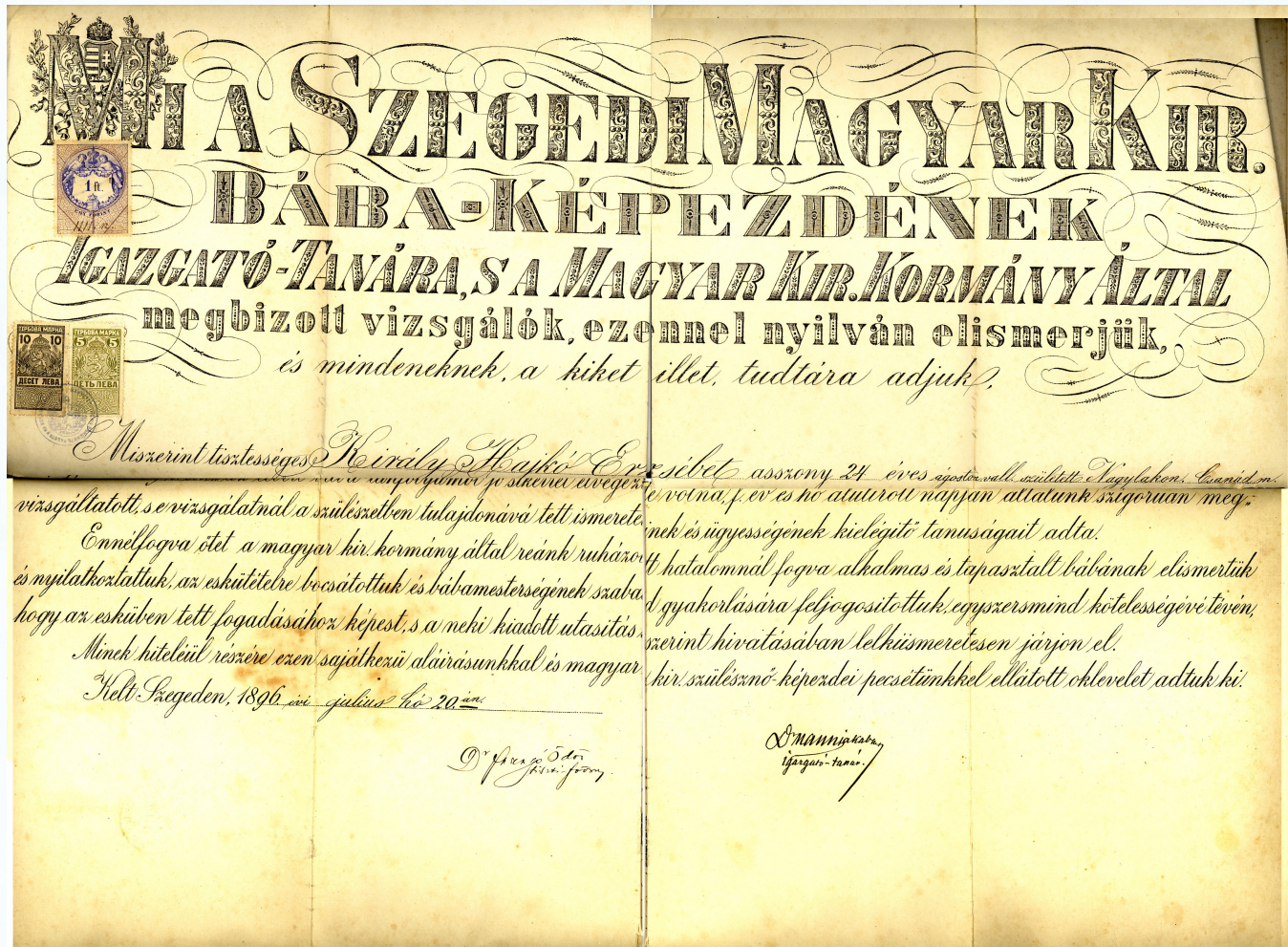
Nepochybne prispela k tomu aj nezvyčajná obľúbenosť, popularita a vážnosť, ktorú si pri naplňaní svojho humánneho poslania získala nielen medzi slovenskými, ale aj medzi bulharskými spoluobčanmi. Osobnosť Alžbety Kiráľovej, jej neľahká a zodpovedná živnosť pôrodnej babice, ako aj jej pôvod a vysťahovalecké osudy celej jej rodiny, poskytujú celý rad

zaujímavých a významných informácií, ktoré prispievajú k dokresleniu a lepšiemu pochopeniu života nielen niekoľkých jednotlivcov, ale aj k osvetleniu zvláštností historického a etnokultúrneho vývinu celej komunity bulharských Slovákov.

Alžbeta Kiráľová, či prosto baba Erža, ako ju u nás v dedine všetci poznali a volali, nechýbala ani pri mojom narodení. Lenže ja si na ňu rozpomínam z inej situácie. Bolo to o päť rokov neskôr, keď sa narodil môj mladší brat Števo. V ten letný deň, potom, čo sme vedno aj s otcom a starším bratom Mišom nezvyklo dôkladne a neveriteľne dlho upratovali na našom neveľkom gazdovskom dvore, podvečer odchádzala od nás akási žena a naznačila nám, že už môžeme vstúpiť do domu. Bola to baba Erža po tom, čo u nás vykonala svoje babicovské povinnosti. Odtedy som sa už s ňou nikdy viac

nestretol. Naskytli sa mi však zo dve či zo tri iné príležitosti, pri ktorých som sa dostal do kontaktu s jej najbližšími príbuznými, s osobnými dokladmi, písomnou pozostalosťou, aj s viacerými ďalšími informáciami o tejto pozoruhodnej osobnosti.

Zo životopisných údajov vieme, že Alžbeta Kiráľová, rodená Hajková, sa narodila v roku 1872 v Nadlaku, významnom stredisku dolnozemsých Slovákov. Ako 17 ročná sa v roku 1889 vydala za Martina Kiráľa (nar. 1869). V roku 1889 sa táto rodina spolu s ďalšími Nadlačanmi, vysťahovala do Bulharska. Najprv sa usadila v Gornej Mitropolii. V roku 1902 odišla do novozaloženého Vojvodova, kde zotrvala päť rokov. V roku 1907 sa Kiráľovci vrátili do Gornej Mitropolie, kde už zostali natrvalo. Vlastnili tu dom a tri hektáre pôdy. Avšak hlavným zamestnaním Martina Kiráľa bolo obuvníctvo.

Diplom babice Alžbety Kiráľovej: *My, inštitúcia školiaca babice, riaditeľ a vedúci učiteľ, ako aj vládou Uhorského kráľovstva poverení skúšajúci, týmto uznávame a všetkým, ktorých sa to týka, dávame na vedomie, že Kiráľ Hajko Erzsébet, vydatá a 24 ročná, evanjelička, narodená v Nadlaku v Čanádskej stolici, keďže v školskom roku 1895/96 predpísaný kurz pre babice s dobrým výsledkom ukončila, v roku a mesiaci nižšie uvedenom, nami prísne preskúšaná, pri skúške preukázala v pôrodníctve dostatočné vedomosti a zručnosti.*

Odteraz ju pod prísahou skrze uhorskej vlády na nás prenesenú, považujeme za náležitú a skúsenú babicu a oprávňujeme ju na slobodné vykonávanie babicovského povolania, a navždy ju zaväzujeme, aby v zmysle v prísaha zloženého sľubu a podľa svojich vedomostí, vo svojom poslaní svedomito pracovala.

Na dôkaz toho pre ňu vlastnoručným podpisom a uhorskou kráľovskou pečaťou babicovskej školy diplom vydávame.

Ján Michalko sa o Kiráľovcoch zmieňuje na str. 73 a 107. Martin a Alžbeta Kiráľovci mali dve dcéry – Alžbetu a Máriu. Alžbeta sa vydala za Stefana Angelova do Plevna. Mali dcéru Naďu, ktorá sa vydala do Sofie za Dimitra Bojadžieva, kde žijú aj v súčasnosti. Babicina dcéra Mariška prevažne žila v Gornej Mitropolii, kde v rodičovskom dome aj dožila.

Vďaka študijným cestám, ktoré som uskutočnil v Bulharsku v

šesťdesiatych a deväťdesiatych rokoch uplynulého storočia, naskytla sa mi príležitosť stretnúť sa s týmito potomkami Kiráľovcov. S dcérou Máriou som sa zoznámil počas výskumu v rodnej Gornej Mitropoliji v roku 1969. V tom čase už nežila jej matka, ona mala okolo sedemdesiatky a samotná bývala v rodičovskom dome. Vidíme ju na priloženej fotografii sediacu pri šijacom stroji v izbe s tradičnou slovenskou pecou a ďalším

zariadením, ktoré zdedila po svojich rodičoch. Teraz, keď mám priblížiť osobnosť babice Alžbety Kiráľovej, nemôžem si odpustiť, že som vtedy nevenoval pozornosť pôdorysu, ako aj popisu technologicko-konštrukčnej a funkčnej stránky domu Kiráľovcov. Postavili ho v roku 1918 z nabíjaných múrov. Keďže tento dom bol situovaný na uhle, pričom mal slúžiť hlavne remeselníckym a živnostníckym aktivitám jeho majiteľov,

vyznačoval sa v porovnaní s obydliami slovenských roľníkov atypickým pôdorysom. Obidve izby neboli umiestnené za sebou v hĺbke dvora, ale pozdĺž ulice vedľa seba. Keďže predná izba sa využívala ako dielňa čižmára a papučiaru Martina Kiráľa, nevchádzalo sa do nej z pitvora, ale priamo z gonku, aby zákazníci mali čo najkratší prístup a nerušili rodinných príslušníkov majstra Kiráľa. Nakoľko gonk a vedľa neho umiestnený pitvor boli uzavretými priestormi, pozdĺž nich bol situovaný aj otvorený tornác so stĺporadím a letnou kuchyňou. Nenachádzala sa tu inde obvyklá priestranná komora, ale len malá polovičná komôrka. Obuvnícke a zrejme aj babicovské povolanie Kiráľovcov prispelo k tomu, že medzi bulharskými Slovákmi sa popri typologických znakoch roľníckeho domu sformovali aj špecifické znaky neroľníckeho obydlia.

Pre poznanie osobnosti babice Alžbety Kiráľovej oveľa prínosnejšie bolo moje zoznámenie sa s jej vnučkou Naďou Angelovou-Bojadžievovou. Došlo k nemu v roku 1994 pri príležitosti otvárania našej výstavy Slováci v Bulharsku v Sofii. Po ňom ma pani Naďa aj s manželom Dimitrom pozvali na návštevu do ich bytu na ulici Knjaz Boris 69. S manželskou dvojicou akademického maliara a rozhlasovej hlásateľky som strávil príjemný večer naplnený pohostinnosťou a rozprávaním o ich živote. Pre mňa najpríťažlivejšie boli rozpomienky pani Nade na Gornu Mitropoliju a na jej starú mať Alžbetu Kiráľovú. Nedokážem si ani predstaviť ich účinnejšie vygradovanie, ako bola krátka odmlka, počas ktorej vytiahla z útrobov obyvačkového gauča zväzok akýchsi papierov. Keď rozviazala a začala mi ich postupne podávať a komentovať, vysvitlo, že sú to nielen s pietou opatrované rodinné

pamiatky, ale aj neobyčajne vzácne doklady kultúrnej histórie bulharských Slovákov. Spomedzi nich za najcennejší považujem dokument o spôsobilosti Alžbety Kiráľovej vykonávať babicovské povolanie, ktoré jej na vysvedčení väčšom ako pol stola vystavila vládou Maďarského kráľovstva zriadená babicovská škola so sídlom v meste Segedín. Toto babicovské oprávnenie získala Alžbeta Kiráľová v školskom roku 1895/96 ako mladá, iba 24 ročná žena. Ak zoberieme do úvahy, že v tom čase žili Kiráľovci už šesť rokov v Gornej Mitropoliji, musíme oceniť Alžbetinu ctižiadosť, odvahu a talent, bez čoho by sa nedali prekonať zemepisné, jazykové, finančné, no hlavne organizačné a psychologické bariéry, ktoré sprevádzali rozhodnutie mladučkej ženy z odľahlej balkánskej dediny uchádzať sa o babicovskú kvalifikáciu na vysoko špecializovanej škole v Rakúsko-uhorskej monarchii, ktorej koncepciu vypracoval svetochýrny ženský lekár Ignác Szemmelweiss. A ak prihliadneme aj k tomu, že v tom čase v balkánskych krajinách prevažná väčšina pôrodných babíc vykonávala túto profesiu bez akejkoľvek kvalifikácie, len na základe vedomostí získaných od miestnych predchodkýň a vlastných skúseností. Na babicovskom vysvedčení Alžbety Kiráľovej sa okrem úradných pečatí, kolkov a podpisov z maďarského Segedína, nachádzajú aj kolký a pečiatky bulharských úradov. To znamená, že si v cudzine nadobudnutý diplom aj nostrifikovala, takže ju oprávňoval aj na oficiálnu babicovskú pôsobnosť v Bulharsku.

Nemenej zaujímavé a hodnotné boli aj ďalšie písomnosti, ktoré starostlivo opatrovala pani Naďa. Ukázalo sa, že sú to rukopisné záznamy, v ktorých si Alžbeta Kiráľová zapisovala najrozličnejšie

pozoruhodnosti späté s jej babicovským účinkovaním, ako aj s fungovaním jej domácnosti. S veľkou pedantnosťou si zapisovala peňažné príjmy, ktoré jej v pravidelných mesačných výplatách poskytovala príslušná komisia Obecného úradu za jej služby. Taktiež aj názvy najrozličnejších liekov, ako aj recepty a praktiky používané pri liečení rôznych úrazov či iných ochorení. Tieto záznamy potvrdzujú to, čo si nielen starší, ale aj mladší rodáci pamätajú, že baba Erža bola často vyhladávanou a aj úspešnou ľudovou liečiteľkou.

Neoceniteľnú kultúrnohistorickú hodnotu majú aj ďalšie záznamy, v ktorých si Alžbeta Kiráľová pozapisovala názvy, zloženie surovín a postup prípravy viacerých desiatok tradičných cestovinových, mäsitých, zeleninových, cukrárskych a ďalších každodenných a príležitostných jedál a špecialít tradičnej slovenskej a bulharskej kuchyne. Dnes sú už unikátne aj recepty na domácku prípravu sapúnu/mydla z vlastných, hlavne zabíjačkových surovín. K menej rozsiahlym záznamom patria zápisy o priebehu a o stravovaní pri mlátení obilia, o niekdajšom spôsobe bielenia a dekoratívneho maľovania slovenských domov, o tradičnom spôsobe spracovávania textilných vlákien (konope, vlna, bavlna, hodváb), o domáckom tkaní rôznych textílií, o šití pracovného a sviatočného odevu. Osobitne príťažlivé a priznám sa aj vzrušujúce boli pre mňa záznamy, v ktorých sa Alžbeta Kiráľová zdôverovala kedy, o čom a s kým sa jej snívalo.

Aj z týchto útržkovitých poznámok je zrejmé, že počas nášho života v Bulharsku sme nemali núdzu aj o výnimočných ľudí, ktorí svojim talentom, nadšením a schopnosťami prerástli ostatných. Tým, že svoje schopnosti dávali do

služieb celej krajskej komunity, prispievali k obohacovaniu jej kultúrnej výbavy, ako aj k jej odolnejšiemu pretrvávaniu v neľahkých podmienkach vysťahovaleckého života. Aj zásluhou takých osobností, akou bola Alžbeta Kiráľová, pretrvali bulharskí Slováci ako zdravá, vitálna a sebavedomá minorita, ktorej sa od obklopujúcich Bulharov dostávalo osobitného rešpektu a uznania. Aj preto si na babu Eržu ešte aj dnes radi a s úctou zaspomínáme.

Z RECEPTÁRA JEDÁL ALŽBETY KIRÁĽOVEJ

Paprikkaš zajači duseni zvinom

Prvo sa meso dobre vimije z krvi potom sa nareže na kusi a naposledok sa položí edon šor meso druhí šor cibuľa paprika čuške čjerno korenja na zrna a bobkovi list potom zas šor meso a sol' a zaljat z ednim litrom vinom ak je ni dost kislvo tak aj ocot na to ale vodu žjadnu potom scestom za lepít a s volačim ľaškim vrchnak zatisnut a nak vrje ak je stari zajac 2 hodini a ak je mladi 1 hodinu aj muku troška rostrepát a viljat abi bolo troška hustejšie zmačanja

Ťufteta zajačje

ale zmešanvo zo svinskim mesom alebo z ovčim lebo s telacim abi nemala tak silnu vóňu zajaču prvo sa zomele meso aj edna lebo 2 cibule zomlet potom podla mesa aj chleba 3tu čjastku namočit za chvílu do vode a dobre višmikam vitiskat zvodi potom sol korenja čjerno mast kelko mislime že načim 4 vajcja no nevjem na kelko mesa troška sóda meso dobre vimjesit a na pitke na robit aked sa idu do masti klast každu v muki po krbalat a mast žeje lepšie ked jich pokrila lebo že sa naraz rovno pražja aže ked v menej masti tak jich načim aj 4 raz obracat

Fanke

Na 1 kilo aj pov múki načim plni čajovi hrnčok cukra a vajcja 5ť alebo aj 6sť a masť vrchom ližicu kelko lem može vrch obdržat ale ked sa už narezanje načim jich nahat na lopare dobre pokisnut a potom lem pražit zamjesit ako na kifle ale nameko a vistane stoho 50 veľkích fankov

Ankine Samuelovej slatkje kuske

Edom čajovi hrnčok masti aj edom cukor 4 vajcja zvrchom ližička hamunjak cele malo sode malo soli hamunjak sa roskisne v ednej ližički vode telko meko sa zamjesi žebi mohlo cez špric prejst potom ho nakuske narezat ale mož aj kus dlhi ušulat na okruhlo a potom nakuske porezat alebo na gulke ako oreche narobit aked je pečenvo dve dovedna zlepit a zo slatkom natrjet žebi sa schitilo

Krema zmljekom

Krema zmljekom potrebuje pov kila mljeko aj 4 vajcja aj 20 kockov cukra 10 kockov dat do mljeka a 10 kockov na pavnički upražít na červenno a stim cukrom poljat pavničku namesto masti ale načim cukor podljat aj s málo vodov a ked sa stopi a voda vivrje tedi načim žebi sa upraživ na červenno Vajcja sa rozbiju dovedna zožitkom ale ni napenu a vileju sa do letniho mljeka, potom citronovu kvorku nareselovat do mljeka a do malej pavnički viljat a pokrívok zachlopít a do veľkej pavni vodu naljat a malu donej položit a paraž na vrch na vrchnak položit žebi aj zvrchu pričervenalo a ma vrjet za 20 lebo 30 minut. Edni žeto isto tak urobja aže ho daju dopeci alebo do rerni uvarit

Slatko z Višnov

Slatko z višnov sa uvari s edom kilo cukor aj edno kilo voda a sirop načim drjov uvarit a ked je sirop už telko husti že netečeje vtedi načim položit višne a ked sa položja višne do siropu tak nak sa dov zloží z ohna anak po stoja aspom 15 minut višne v sirope abi zatvrdli ešte čoje naj važnejšvo vela višnov alebo čerešnov nije dobre naraz varit ale je dobre naraz z 1edniho kila cukru tak si zapazi svoju pravu farbu a ked sa vjac naraz vari strati si farbu. Žjadno slatko sa nesmje varit v aluminovej nadobe lebo ostane kávovo a bezchutnvo a je to aj otrava

Trovi pri Mašine

pri Mašine jedenja kelko potreba na edom obed že bi bolo dost aj pre posluhovačov potreba je 4 lebo 5 kilov mesa a 5 kilov krumple a na miske je potreba merat na 5jatich chlapov načim za ednu misku vtedi načim 6 miskov paprikašovich namerat potom jesto aj za prisluhovačov pritom sa ešte zedlo aj z edniho menšihho slamjenka múki kifle aj tvarožnike aj 3 lokše haluške za mašinistrov ale bez haluškov sa aj ta zaobide a načim najmenej 2 litre palenki Dobre je aj meso uvarit na paprikaš apotom kapustu položit do paprikašu ked je meso už uvarenvo a paradičkami zaljat

- Ján Botík -

Z histórie krojov Slovákov v Bulharsku

Slováci z Dolnej zeme sú kultúrnym fenoménom, ktorý je vo svete ojedinelým javom. Napriek ich viac ako 200 ročnému putovaniu rozľahlou podunajsko-panónskou nížinou na rozhraní terajšieho Maďarska, Rumunska a bývalej Juhoslávie, zachovali si svoj materinský jazyk, vieru a kultúru, ktorá ich odlišovala od iných národností, s ktorými sa dostávali do kontaktu.

Slováci z Bulharska sú najjužnejšou vetvou dolnozemskej Slovákov. Aj keď sa usadili na Balkánskom polostrove, v severných častiach Bulharska, boli súčasťou veľkého migračného prúdu z konca 17. storočia, kedy Slováci opúšťali svoje domovy na Slovensku, a preto ich zaraďujeme medzi Dolnozemskej Slovákov.

Časovo aj priestorovo sú nám najvzdialenejší, a preto je pozoruhodné sledovať, aké zmeny prijímali v kultúrnom usporiadaní, aké tradície a inovácie dokázali prijať a ktoré odmietali. Historici sa zhodujú, že napriek ich vzťahu ku kontinuite či diskontinuite pretrvala ich slovenskosť, ktorá sa sformovala vplyvom prostredia do novej, jedinečnej podoby, svojbytnosti Slovákov z Bulharska.

V tomto príspevku sa budeme venovať tradičnému odevu vo všedné dni a krojom Slovákov z Bulharska, ktoré najviac „schudobneli“ čo sa týka pestrosti a jednotlivých súčiastok. Súvisí to s nedostatkom látok a už spomínaným geografickým odlúčením od materskej domoviny. Prv ale, ako sa dostaneme ku samotnému kroju, treba pripomenúť, že Slováci do Bulharska neprichádzali priamo zo Slovenska, ale išlo o tzv. sekundárnu kolonizáciu z Dolnej zeme, kde strávili istý čas v inojazyčnom a inokultúrnom prostredí, z ktorého prijímali

rôznorodé prvky.

Slováci začali prichádzať do Bulharsku v roku 1884 a ako píše Ján Michalko vo svojej publikácii *Naši v Bulharsku* (Myjava, 1936), tu je vidieť, ako rýchlo sa kroj menil. Slováci, ktorí prišli neskôr v roku 1897 do Mrtvice (Podemu), nenašli u svojich rodákov čierne vygombičkovaný lajblík, ani štrbskému alebo važeckému podobný širák, ktoré boli dôkazom toho, že Slováci prišli na Dolnú zem zo severných častí Slovenska. Takisto dopadli aj široké biele obstrambané nohavice (gate) z konopného plátna, ktoré boli Bulharom na posmech, a preto ich Slováci rýchlo vymenili za čierne pantalvony. V atlase tradičnej kultúry slovenských menšín v strednej a južnej Európy (Nadlak, 2006) sa uvádza, že spomínané gate, ktoré muži nosili hlavne v lete, sa celkom prestali nosiť v medzivojnovom období. Nahradili ich úzke nohavice z domáceho súkna a nosili sa v lete i v zime.

Miesto lajblíkov a klobúkov, ktoré nebolo odkiaľ dopĺňať, začali Slováci nosiť bulharské fanely, typické baranice a na nohách miesto čižiem bulharské krpce – carvuly. Aj v obuvi je vidieť, odkiaľ z Dolnej zeme Slováci do Bulharska prišli. Bohatší Nadľačania nosili lyskavé sáry (vyleštená horná časť čižmy), chudobnejší Kovačičania zase panťušky (štrikovaná obuv). Vo všedné dni nosili muži v lete krpce – bačkory, v zime čižmy a do obuvi si obúvali plátené onuce (miesto ponožky). Mestskú obuv začali nosiť opäť v medzivojnovom období.

Mužská košeľa bola buď z konopného alebo bavlneného plátna a do obdobia 1. svetovej vojny mala rovný strih. Medzivojnové obdobie, ktoré zdá byť prelomom v mužskom odievaní, ovplyvnilo aj nosenie košiel a začali sa nosiť košeľe s mestským strihom.

Ženský odev sa skladal zo širokej

Deti v krojoch
Helenka a Lukáško

gecele z konopného plátna, okolo spodku dvoma i tromi stužkami obšitej a zapínajúca sa po celej dĺžke patentkami. Rozvitá predstavovala plášť komolového ihlanca. Takých geciel nosili ženy na sebe tri i štyri. Podľa Michalka staršie ženy spomínali, že v Banáte ich nosili naraz štyridsať. Michalko ďalej uvádza, že šatu (zásteru) nenesli. (V Atlase tradičnej kultúry slovenských menšín v strednej a južnej Európe je však uvedené, že ženy nosili zásteru vo všedné i sviatočné dni.) Vyšivaný rubáš je skôr zriedkavosťou ako samozrejmosťou. Dlhšie po príchode do Bulharska nosili ženy ešte prusliak vyzdobený na pleciah stužkami a na ňom trichvostovú šatku. Taktiež s tesnými rukávami po hrdlo zapnutú kacabajku a na nej levešku (blúzku). V lete nosievali midery (lajblík) so širokým pozakrúcaným golierom, plátnom futrované kabátky a v zime z čierneho súkna.

Zaujímavosťou sú výšivky Slovákov žijúcich v Bulharsku, ktoré sú najviac zastúpené hlavne na duchnách, obrusoch a klinovníkoch (uterákoch). Perinám, ako ozdoze prednej izby, sa venovalo najviac pozornosti, a preto sú výšivky aj v dvoch radoch. V týchto

Plečný šev na ženskej košeli

spávali len hostia alebo nevesta cez svadobnú noc. Na krojoch však výšivka, aj podľa slov Jána Michalka, schudobnela čo do farieb i slovenských ornamentov, ako napríklad slovensky štylizované jabĺčka, kvety, ruže, vetievky. Nahradili sa bielou čipkou. Slovenky tiež vyšivali bulharskou broderiou, krížikovým stehom. Oživenie výšivky prišlo v dobe samostatnej slovenskej školy (od roku 1923), ktorá bola slovenským osviežením vo viacerých smeroch a mala nesmierny význam.

Spolok Slovákov z Bulharska zachováva tradície, ktoré si naši predkovia priniesli z Bulharska späť na Slovensko a snaží sa, aby sa dostali aj do povedomia mladej generácie a širšej verejnosti. Sú dôležitou súčasťou nášho kultúrneho života a najmä dedičstva. V tejto súvislosti sme nadviazali na prácu už spomínaného učiteľa Jána Michalka, ktorý sa stal historikom Slovákov z Bulharska. Okrem knihy *Naši v Bulharsku* zachytávajúcej ich päťdesiat rokov života, piesní a zvykov, zozbieral zbierku piesní s notovým zápisom. Zbierka vyšla pod názvom *Ej Bugári Bugári* až v roku 2008 (zostavovatelia Katarína Sedláková a Vladimír Penčev, Sofia 2008). Z nej sme vybrali piesne, ktoré zhudobnil Milan Veróny a Andrej Záhorec, René Bošeľa a Danka Sihelská so sestrami a členmi Spolku naspievala na CD nosič v štúdiu

Môlča records. Aby sme zachytili kultúru Slovákov z Bulharska aj z pohľadu opisovaných krojov, ktoré sa v origináli už nezachovali, oslovili sme Margarétu Hlbockú (Margaret-design), ktorá sa venuje výrobe krojov aby nám ich vyhotovila ku klipu troch vybraných piesní – *Volári volári*, *Dobre mi je dobre*, *Štiri húske biele*. Tento projekt sa uskutočnil vďaka finančnej podpore Nadácie SPP.

Na základe starých fotografií odkiaľ čerpala strih a na základe krížikového stehu výšivky na oblečke vankúša, paplóna a klinovníka odkiaľ čerpala kvetinový vzor a farebnosť, Margaréta Hlbocká ušila repliky piatich ženských a piatich mužských krojov, z toho dvoch detských.

Gecel'e (sukne) šila z rovného pásu bavlny s rôznymi vzormi - kvety, bodky, prípadne jednofarebné – ktoré sme vyberali presne podľa konkrétnych fotografií. Gecel'e sú v páse zakladané na záhyby. Biele dievčenské sukne sú v spodnej časti zdobené dvomi tenkými ozdobnými pásikmi – ružové a fialové. V spodnej časti gecel'e je pridaný a predšívajú

Pás na ženskej sukni

pás látky (plech) kvôli spevneniu kraja a lepšiemu tvaru sukne. Ako sme vyššie spomínali, gecel'e sa zapínali na patentky, čo sme aj dodržali, avšak v páse sme volili zapísanie na gombík. Ženské blúzky boli šité z bavlny. Zdobené časti na predných dieloch sú vyšívajú najskôr na pásiky, ktoré sa následne našívali na diely blúzky. Predný diel je v plecnom šve tiež zahnutý do 1 - 2 záhybov smerom k prieramku. Kratší rukáv je hlavicový, zakladaný na 4 - 6 záhybov do vrchnej časti prieramku - opticky dvihnutý rukáv. Kvietok na manžete je vyšívajú priamo na diel (na manžete môžu byť aj ozdobné zámiky). Golierik je oblého tvaru a kvietok na ňom je vyšívajú tak, aby z neho plynule prechádzala výšivka do pásov na prednej časti. Dievčatá mali účes urobený z jedného vrkoča ozdobeného dole mašľou a ženy na hlave šatku zaviazanú pod bradou na jeden uzol.

Mužské košele sú podobnej strihovej varianty ako ženské blúzky, rozdiel je len v dĺžke rukávu, ktorá je klasická, rukáv nie je v hlavici zakladaný ale hladký a golierik je špicatého tvaru s prinechaným stojačikom tak, ako to vidíme na fotkách u mužov. Muži mali na hlavách gazdovské kalapy.

Pri práci sme sa však neopierali len o staré fotografie a pár zachovaných výšiviek. Cenným zdrojom informácií nám boli starší krajanovia, ktorí sa sami do takých krojov obliekali ešte keď boli deti a pamätali si, ako ich nosili ich mamy a staré mamy, ako tkali látky, šili a vyšivali. Vzory a farby, ktoré sme zvolili, zodpovedajú, podľa ich slov originálu a majú významnú výpovednú hodnotu aj vzhľadom na to, že Slováci v Bulharsku ako enkláva migračného prúdu dolnozemskej Slovákov už nežijú a ich tradície a zvyky prežívajú len vďaka generáciám žijúcim na Slovensku.

- Katka -

Pozn.: Citujeme a čerpáme z článkov a publikácií profesora Botíka a publikácie Jána Michalka *Naši v Bulharsku*

Spomienky Jozefa Markuša narodeného v Jevišovke

Narodil som sa v roku 1955 v Jevišovke na Morave ako veľa detí slovenských reemigrantov.

Otec sa volal Ondrej Markuš a mama Alžbeta Markušová rodená Marečková. Starí rodičia z otcovej strany Ján Markuš a Mária Markušová rodená Mamojková zomreli ešte v Bulharsku, tak som ich nepoznal. Pradedo Ján Markuš prišiel medzi prvými Slovákami do

Mrtvice v Bulharsku ešte v roku 1884 a ako som sa dozvedel z jeho úmrtného listu, ktorý mi nedávno poslal priateľ z Podemu, ako sa neskôr Mrtvica premenovala, zomrel v roku 1917 v Podeme.

Rodičia z matkovej strany prišli tiež do Jevišovky a bývali hneď cez cestu k cintorínu. Dedo sa volal Michal Mareček, babka Alžbeta Marečková, rodená Klenovská. Jej brat Ján Klenovský odišiel s rodinou do Argentíny a mal za ženu Zuzanu Bruk. Pred niekoľkými rokmi som našiel jeho rodinu v argentínskom Chacu, lebo babka vravela, že brat sa jej nehlásil a do smrti sa nedozvedela, čo sa s ním stalo. Jeho vnuk Juan Carlos Klenovský mi

Mama Alžbeta Markušová rod. Marečková a otec Ondrej Markuš v Bulharsku

napísal, že sa vybrali s Kupcom a Kišom robiť na jednu farmu, čakru, ako to tam volajú, ale on sa im stratil a viac nebolo o ňom počuť. Hoci rodina po ňom roky pátrala, nenašla ho.

Do Jevišovky na Morave prišli aj bratia môjho otca s rodinami. Bači Mišo, bači Marci, bači Jano aj bači Jozef a sestry Eva Markušová vydatá do Čemanov, Zuzana

Markušová vydatá do Vagov. Mária zostala v Bulharsku, kde sa vydala. Mamine dve sestry boli vydaté za Bulharov. Zuzana Marečková do Dimitrov a Verona Marečková do Micevov. Viem, že Anna Marečková bola vydatá do Haníkov, Mária Marečková do Strížkov, ktorí prišli tiež v rámci reemigrácie z Vojvodiny zo Starej Pazovy a najmladšia Eva, nepamätám si, za koho bola vydatá. Oni sa skoro všetci potom odsťahovali do Českého pohraničia v Habartove. Na Slovensku zo šiestich sestier Marečkových žili len moja mama a Mária.

V Jevišovke nám bol skoro každý rodina, lebo keď som sa tam na prázdninách ako malý stratil a

Na fotke druhá zľava mama Alžbeta Markušová rod. Marečková

Starí rodičia Marečkovci
Zľava sestry Mária a Eva

Dedko Michal Mareček, babka Alžbeta Marečková, rodená Klenovská

Dedko Ján Markuš a Michal Mikuláš

nevedel som sa vrátiť k starým rodičom, tak mi povedali: *"Tu sa nemôžeš stratiť, lebo všetci sú ti rodina."*

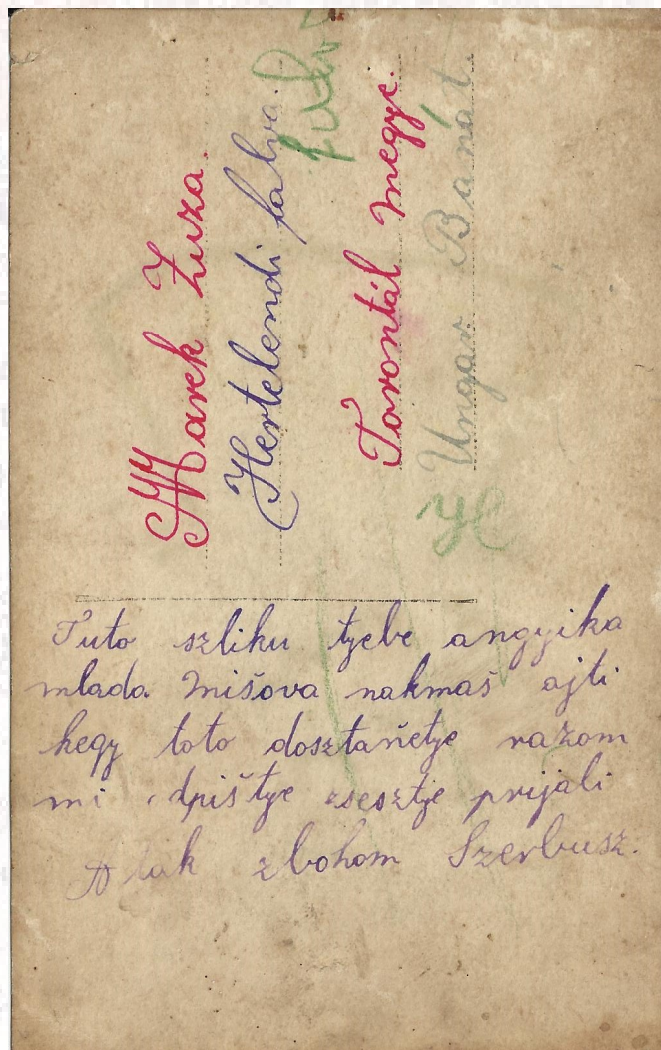
Som z piatich súrodencov, ale žijeme už len traja chlapci, lebo sestry už zomreli. Do Jevišovky sme prišli na Vianoce v roku 1949 a bývali sme niekde pri Mrtvom kolene, či ako sa to volalo. Rodičia robili na štátnom majetku ako skoro všetci, čo prišli z Bulharska.

Z Jevišovky sme sa odsťahovali asi v roku 1957 či 1958 na majer Richterov dvor pri Trnave, ktorý sa volal Mníšske. Rodičia chceli ísť na Slovensko, ako im Československá vláda sľúbila, ale oklamali ich a dali ich do českého pohraničia. Peniaze, čo štát utŕžil za majetky Slovákov v Bulharsku a mal ich im vyplatiť po predaji ich majetku, dal do depozitu a nikdy im ich nevyplatil. Hovorili vtedy, že sme dostali domy a pozemok od štátu. Lenže nemohli ním disponovať, lebo keď sa rozhodli odsťahovať, tak neprináležalo im nič. Na Richterovom dvore sme boli len krátko a vyzeralo to tam ako o storočie dozadu. Na majeri Mníšske nebol žiadny obchod. Otec nás popri robote na

majetku vozil na konskom povoze do školy v Trnave na Holého ulicu. Kone ťahali vlečku, na ktorej bola zelená celta, aby na nás nefúkalo, či nepršalo. Keď nás odviezol, tak potom nakúpil, čo si kto napísal a doviezol na majer. Keď bolo pekne, tak nás viezol skratkou cez letisko a boli sme doma oveľa skôr.

Po škole sme ho čakali v hostinci u Binovského, ale ja som ako prvák niekedy nechcel čakať a išiel som peši, ale tým starším končila škola oveľa neskôr. Potom začal chodiť na majer aj pojazdný obchod a asi pol roka, či rok pred naším odchodom sme dostali autobus. Bola to stará vojenská sanitka, lebo mala ešte zamaľované okná do polovice bielou farbou. Šofér bol taký malý chlapík, že mu z vonku bolo vidieť len hlavu.

Z Richterovho dvora sme odišli na ďalší majer pri Trnave, ale do nového dvojdomu, kde tiež robili na štátnom majetku a otec potom začal plánovať postaviť dom na Kopánke. Kúpil tam aj nejaký pozemok so stodolou, že budú stavať. Raz, keď bol na manévroch, zoznámil sa tam s jedným pánom a ten mu povedal, že v Ivanke pri Dunaji

Pohľadnica pre Michala Marečka od Zuzany Marečkovej z Hertelendy

potrebujú robotníkov na štátny majetok, a tak sa nechal prehovoriť a v roku 1963, 13. decembra, sme sa sťahovali do Ivanka pri Dunaji. Po pár rokoch kúpili rodičia parcelu a postavili si krásny veľký dom. Chodilo k nám na návštevu veľa Slovákov z Bulharska, čo žili v Bratislave, ale aj zo Skalice a Jevišovky. Do Skalice sa chcel otec aj

presťahovať, lebo tam sme mali najviac rodiny a bol som tam s ním vypisovať zmluvu na byty pre nich aj pre mňa, ale akosi z toho vzišlo a dožili svoj život v Ivanke pri Dunaji.

Ja som už na dôchodku, mám dve deti a dve vnúčence. Žijem v Bratislave.

- Jozef Markuš -

Zabijačka v Jevišovke na Morave u starých rodičov

Žatva slovenských prisídlencov

Zo zbierky Michala Hronca

Odrobinky

Ing. Michal Hronec je podpredseda Spolku Slovákov z Maďarska, dlhoročný propagátor myšlienok Slovákov z Dolnej zemi, autor mnohých článkov a esejí o živote Komlóšanov a dolnozemcov.

„Dolná zem a jej slovenská história si zasluhuje našu pozornosť aj z hľadiska širších súvislostí. Dolnozemský Slováci boli vo svojom prostredí priekopníkmi civilizácie a pokroku.“

Nenásytnosti boom

Tíško sadá nevedomosť
na nános histórie.
Myšlienky prúdia dejinami.
No, my nevieme čo bude s nami.
Pretechnizovaný je
každý náš krok.
Globalizácia straší všade.
Aj vtedy, keď umývame
vinné kade.

Z nich ten zlatý mok nemúti tak rozum,
ako
nenásytnosti boom.

Papučky

Pretieram si očičká.
Obujem si papučky.
Položím k tanierom lyžičky.
Nasypem do nich musličky.
Zalejem mliečkom od fialovej kravičky.
Pridám si aj medu od usilovnej včeličky.
V rádiu vyhrávajú husličky.
Na hodinách prenáramne rýchlo sa točia
ručičky.
S chvatom si obliekam sukničky.
Do práce skracujem si chodníčky.
Sadám si do kancelárskej stoličky.
Nemôžem začať prácu bez obligárnej
kávičky.
V šuplíkoch hľadám obľúbené keksíčky.
A hľa, čo vidím?
Na mojich bosých nohách
trbliecu sa mi
nové papučky.

Poznámka autora: Ako ten čas uteká, už ma moja vnučka v papučkách vekom dobieha. 26. ročnej vnučke k narodeninám napísal dedko dňa 31. 10. 2015

Vinš k sobášu

Janko náš
dnes trasiaš
jablňoň rajskú.
Jabĺčko manželkou
podávané
opatrne schrumkaj,
aby okolo vás nevyrástol
nezvládnuteľný
detský hurhaj.
Kráčajte vždy bok po boku.
Vyhýbajte sa však
tvrdému manželskému obojku.
Dôvera nech je vaša opora.
Nech sa u vás nikdy
neobjaví nevera.
Životná cesta vaša
nech je bez výmoľov
a nech je dlhá, dlhá na sto honov.

Poznámka autora: Po rokoch objavený príhovor k sobášu synovca Janka Hronca

Palazovačky

Chytráček

Ja som malá veverička

Ja som malá veverička,
pýtam si ja do košíčka.
Kus koláča kus mrváča,
vypustím vám z chyži vtáča.

A to vtáča čvirikalo,
pána Krista privítalo.

A ja ho vítam,
koláčik si pýtam,
koláčik mi dajte,
zdraví ostávajúce!

Ja som malý žiaček

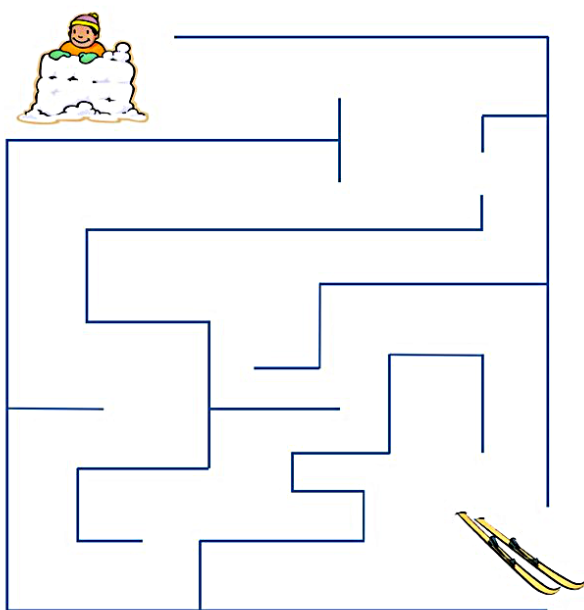
Ja som malý žiaček,
spievam ako vtáčik,
blízko pri kostole,
pri slovenskej škole,
tam žiaci spievajú,
Pána Krista vítajú.
A ja si ho vítam,
koláčik si pýtam,
koláčik mi dajte,
zdraví ostávajúce!

Ilustrovala Helenka Koňariková

Nájdí cestičku k lyžiam

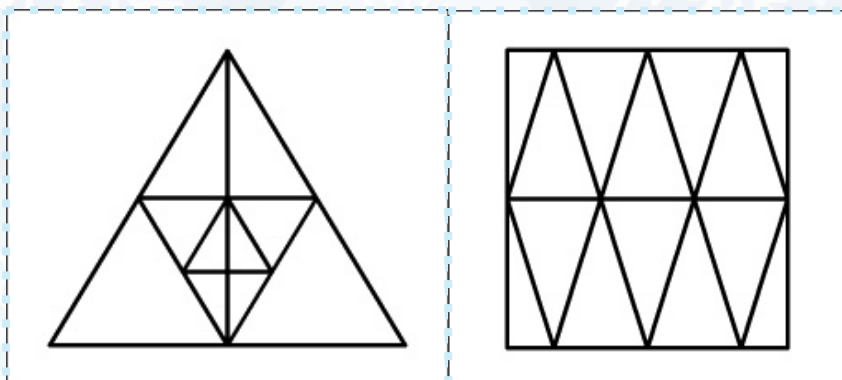
Pospájaj čo k sebe patrí

Vypočítaj

$3 + 2 =$	$+ 4 = 8$
$+ 1$	$+ 5$
$=$	$=$
3	6
$+ 2$	$+ 2$
$=$	$=$
$+ = 7$	$+ = 7$
$+ 6 + = 9$	$+ 4$
$=$	$=$
$4 + = 8$	$+ 3 =$
$+ 2$	$+ 5$
$=$	$=$
$+ =$	

Jedným ťahom nakreslite tento obrázok tak, aby ste nešli dvakrát po tej istej čiare.

Všetkým malým "chytráčkům" redakcia praje veselé Vianoce, kopec darčiekov, horu lásky a v novom roku 2023 zdravie a úspechy v škole !

220 rokov Kovačice

Členovia Memoriálneho strediska Dr. Janka Bulíka hneď prvého januára odštartovali rok, v ktorom si Kovačica bude pripomínať množstvo výročí. Najprv si pripomenuli 125. výročie od narodenia Dr. Janka Bulíka položením venca k jeho buste a potom spolu s MOMS Kovačica zrealizovali tradičné novoročné stretnutie s výstavou dokumentov o J. Bulíkovi. Stredobodom pozornosti v tomto roku je však 220. výročie založenia Kovačice.

Kovačica - dedinka na rovine v severnej časti Srbska, vo Vojvodine. Pred 220 rokmi si tu našla svoj domov prvá skupinka slovenských evanjelikov, ktorí sa na Dolnú zem prisťahovali s nádejou, že si tu nájdu lepšie podmienky pre život... A nádej sa stala realitou. Od vtedajšej panovníčky dostali svoj kúsok zeme a za odplatu muži vo veku od 18 do 50 rokov strážili vojenskú hranicu až 43 rokov. Rok za rokom ubiehal a Kovačica sa rozrastala. Slováci sa tu zabývali, ale aj napriek tomu, že boli ďaleko od svojej rodnej zeme, nikdy nezabudli na zvyky a tradície a najmä rodnú reč, ktorú zachovávajú až dodnes. Mäkkú, krásnu, ľubozvučnú slovenčinu... Neskoršie, keď sa ocitli v novom štáte, vybojovali si právo, aby sa mohli vzdelávať vo svojom materinskom jazyku. Škôlku a základnú školu s vyučujúcim jazykom slovenským má dnes každá slovenská osada vo Vojvodine a v Kovačici sú aj slovenské jasličky a gymnázium.

Na začiatku 20. storočia Kovačica prežívala aj ťažké časy. V Rakúsko-uhorsku prebiehala násilná maďarizácia a práve Kovačičania boli tí, ktorí sa postavili proti vrchnostiam. Tento odpor bol aj za hranicami známy ako Kovačický proces. V súvislosti s týmto procesom dominuje meno rodiny Bulíkovej, v ktorej bol vychovávaný aj významný Kovačičan Dr. Janko Bulík, ktorého meno s úctou nesie aj Memoriálne stredisko v Kovačici. Jeho meno sa stalo synonymom slovám národovec, martýr, demokrat a zakladateľ a prvý predseda Matice slovenskej v Juhoslávii.

Kovačica je širokej svetovej verejnosti známa ako Mekka insity. Zuzana Chalupová, Martin Jonáš, Ján Kňazovic sú mená, ktoré lákali do Kovačice významné svetové osobnosti – Alain Delon, skupina Rolling Stones, Pelé, ktorý od M. Jonáša dostal aj svoj portrét a ešte mnohých iných. Aj dnes je v Kovačici mnoho insitných maliarov, ktorí sú členmi Galérií insitných umení a predstavujú Kovačicu obrazmi.

V tomto jubilejnom roku sa Kovačica môže popýšiť aj svojou euromincou, ktorú vydali Národná banka Slovenska a Mincovňa v Kremnici ako narodeninový darček Kovačici. Strieborná minca bola verejnosti

**Guvernér NBS Peter Kažimír, starosta Kovačice Adam Jonáš a podpredseda USZZ Peter Procháčka pri pamätníku účastníkom Kovačického procesu.
Foto:Pavel Baláž**

predstavená 20. septembra v Bratislave v krajskom centre Kalab, odkiaľ poputovala do Kovačice a slávnostná emisia mince bola v Galérii insitného umenia pri príležitosti otvorenia už tradičnej 71. výstavy obrazov insitných umelcov na oslave Kovačického októbra. Bronzové odliatky mince predsedovi rady Miestneho spoločenstva Kovačica Adamovi Jonášovi odovzdal Peter Kažimír guvernér NBS. Na líčnej strane mince je znázornený Kovačičan oblečený v dobovom kožuchu držiaci koňa na vódzke. Za ním sedia na voze dve ženy a kompozíciu dopĺňa váhadlová studňa. Na rube zberateľskej euromince je v kompozícii

Kovačičanka oblečená v dobovom ľudovom odevu s výjavom mlátenia obilia a evanjelickým kostolom v Kovačici v pozadí.

Aj tohtoročné oslavy Kovačického októbra sa začali kladením vencov k pomníku padlým bojovníkom, potom nasledoval rock večierok a nasledujúci deň pokračovali slávnostným zasadnutím Rady MS Kovačica. Ústredný program sa začal v sobotu 1. októbra za prítomnosti početných vzácných hostí zo zahraničia. Svoju oficiálnou návštevou Kovačicu poctili - guvernér NBS Peter Kažimír so svojou delegáciou, podpredseda ÚSZZ Peter Prochávka, starosta obce Pôtor Miroslav Činčura s delegáciou zo Slovenska, prednosta Obce Nadlak Alexander Gros s delegáciou z Rumunska.

Členky ženského spolku Kovačica spolupracujú s mnohými podobnými združeniami na Slovensku. Kovačických osláv sa zúčastnili členovia Slovenskej humanitnej rady a Slovenského zväzu zdravotne postihnutých v Michalovciach na čele s vedúcou Evou

Príhovor guvernéra NBS Petra Kažimíra pred odovzdaním strieborných zberateľských pamätných mincí.

Hlodinkovou. Jarmok ručných prác, Tortiádu, varenie bryndzových halušiek a kultúrno-umelecký program, žiaľ, pred 17.h prerušil silný lejak s krupobitím.

- Mgr. Katarína Lenhartová-Petriková -

Strieborná zberateľská eurominca v nominálnej hodnote 10 eur

Na líci zberateľskej euromince je Kovačičan oblečený v dobovom kožuchu držiaci koňa na vôdzke. Za ním sedia na voze dve ženy a kompozíciu dopĺňa vahadlová studňa.

Pod studňou je značka Mincovne Kremnica, štátny podnik, ktorú tvorí skratka MK umiestnená medzi dvoma razidlami a štylizované iniciály autora zberateľskej euromince Karola Lička KL. V pravej spodnej časti je štátny znak Slovenskej republiky, nad ktorým je v dvoch riadkoch nominálna hodnota 10 EURO. Názov štátu SLOVENSKO a letopočet 2022 sú v opise v hornej časti mincového poľa.

Na rube zberateľskej euromince je v kompozícii Kovačičanka oblečená v dobovom ľudovom odevu s výjavom mlátenia obilia a evanjelickým kostolom v Kovačici v pozadí. V pravej časti mincového poľa je v opise nápis SLOVÁCI V KOVAČICI. Letopočty 1802 a 2022 sú v dvoch riadkoch v spodnej časti mincového poľa.

Zdroj: <https://nbs.sk/bankovky-a-mince/euromince/zberatske/220-vyrocie-zaciatku-osidlovania-kovacice-slovakmi/>

TRADIČNÉ RECEPTY

PEČENÉ BUCHTY

Prísady

500 g hrubej múky
kvasnice
mlieko
60 g masla
80 g cukru
2 žĺtky
vanilínový cukor
citrónová kôra

Postup

1. Do misky dáme múku, cukor, vanilínový cukor, postrúhanú citrónovú kôru, žĺtky, vykysnutý kvások a maslo (obrázok 1).

2. Cesto vymiešame s mliekom tak, aby bolo hladké a varecha sa nelepila. Miesime, kým sa nevytvoria bublinky (obrázok 2).

3. Posypeme múkou a prikryté obrúskom necháme vykysnúť.

4. Po vykysnutí dáme cesto na pomúčený lopár a rozvaľkáme na 1 cm (obrázok 3).

5. Cesto rozkrájame na rovnaké štvorce a na každý štvorec položíme za lyžičku lekváru (obrázok 4 a 5).

6. Vytvarujeme buchtičky a položíme na pomastený plech. Ukladáme ich voľne vedľa seba, aby mohli nakysnúť (obrázok 6).

7. Potrieme ich vajíčkom a pečieme do zlatista (obrázok 7).

Dobrá chuť!

OBRÁZOK 1

OBRÁZOK 2

OBRÁZOK 3

OBRÁZOK 4

OBRÁZOK 5

OBRÁZOK 6

OBRÁZOK 7

OBRÁZOK 8

SPOLOK SLOVÁKOV Z BULHARSKA

Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava

tel.: +421 907 772 130

email: spolokssb@gmail.com

web: www.ssb.sk

PRIHLÁŠKA

za člena

Spolku Slovákov z Bulharska

Meno a priezvisko (titul):

Dátum narodenia:

Adresa trvalého bydliska:

Kontakt (telefón, mobil, email, facebook):

Zamestnanie (nepovinný údaj):

Pôvod- z ktorej rodiny a dediny v Bulharsku pochádzajú predkovia:

Prihlasujem sa týmto za člena Spolku Slovákov z Bulharska a vyjadrujem súhlas s odvádzaním členského príspevku.

Dátum:

Podpis:

